

NGHỆ THUẬT MÀU SẮC VÀ ĐƯỜNG NÉT TRONG TRANH KHẮC GỖ PHONG CẢNH CỦA HỌA SĨ HIROSHIGE VÀ BIỆN PHÁP VẬN DỤNG VÀO DẠY HỌC MỸ THUẬT TẠI TRƯỜNG THCS XUÂN ĐÌNH

I BÙI THỊ HỒNG

Email: sunshop2212@gmail.com

Học viên K10, LL&PPDH bộ môn Mỹ thuật - Trường ĐH Sư phạm Nghệ thuật TW

THE ART OF COLOR AND LINES IN WOODEN LOGS OF SCENE BY HIROSHIGE AND MEASURES OF USE ENTERTAINING ARTS AT XUAN DINH SECONDARY SCHOOL

TÓM TẮT

ABSTRACT

Tranh khắc gỗ của họa sĩ Hiroshige gợi cho người xem nhiều cảm xúc về ý tưởng mượn cảnh tả tình đúng như tinh thần “Thần Đạo” của người Nhật Bản “vạn vật hữu linh”, mọi vật đều có linh hồn. Tranh của ông không chỉ thể hiện kỹ thuật tạo hình với sự chắc chắn của đường nét, bố cục chặt chẽ mà các nét khắc trong tranh của ông còn có khả năng gợi không gian, gợi hình, gợi khối tinh tế. Đặc biệt màu sắc trong tranh thường lấy màu xanh lam làm chủ đạo, quyện hòa với màu vàng dịu nhẹ điểm xuyết các nét đen huyền bí. Những bức tranh mô tả con người và cảnh sắc trong mưa, dưới tuyết đã tạo nên đặc trưng riêng trong phong cách của họa sĩ Hiroshige. Phong cách nghệ thuật của ông đã khơi nguồn sáng tạo và là cảm hứng cho các chủ đề dạy học mỹ thuật cho giáo viên mỹ thuật tại trường THCS Xuân Đình.

Từ khóa: Tranh khắc gỗ, Gợi hình, Cảm hứng

Woodblock prints by artist Hiroshige evoke many emotions about the idea of borrowing scenes depicting love in the spirit of "Shinto" of the Japanese "animistic things", everything has a soul. His paintings not only demonstrate the technique of shaping with the certainty of lines and tight composition, but the engravings in his paintings also have the ability to evoke space, evoke shapes, and evoke subtle volumes. In particular, the colors in the paintings often take blue as the main color, mixed with gentle yellow dotted with mysterious black strokes. The paintings depicting people and scenes in the rain and under the snow have created a unique feature in the style of artist Hiroshige. His art style has inspired creativity and inspired art teaching topics for art teachers at Xuan Dinh Secondary School.

Keywords: Wood carving, Evocative, Inspiration

1. Màu sắc trong tranh khắc gỗ phong cảnh của Hiroshige

Vạn vật trong vũ trụ đều có màu sắc, chính nhờ có màu sắc đã giúp cho cuộc sống của con người trở nên sinh động hơn, nhộn nhịp hơn, ý nghĩa hơn. Trong tranh của Hiroshige được đánh giá cao, mang sức hấp dẫn cả về màu sắc, đường nét và không gian trong tranh. Với cách sử dụng màu sắc thực sự tinh tế và gây được ấn tượng mạnh mẽ, đánh dấu tên tuổi của ông, gây tiếng vang không chỉ ở Nhật Bản mà còn có sức hút vượt đại dương, ảnh hưởng mạnh mẽ tới Van Gogh và Monet ở thế kỷ 19.

Với bố cục đậm cùng màu xanh lam và những đường nét tinh tế, Hiroshige đã đưa được chất chữ tình phong phú vào các tác phẩm của mình bằng cách tảo bạo nhưng cũng đầy sự tinh tế khi thể hiện bầu trời hay cảnh biển gây mê hoặc người thưởng họa. Sự

tinh tế, khéo léo khi sử dụng màu xanh này đã tạo dấu ấn riêng của phong cách Hiroshige Blue.

Hiroshige đã dùng màu xanh lam để thể hiện phần biển và trời. Nước biển trong xanh với những con sóng cuộn tròn dữ dội, có những con sóng lại xoáy sâu xuống lòng đại dương được thể hiện đẹp đẽ với những mảng màu xanh của nước biển và mảng màu trắng của ngọn sóng kết hợp màu xám trong không gian sâu thẳm, phía xa chân trời là mảng màu cam trải dài theo phía chân trời. Sự đối lập về màu sắc này đã tạo sự vui nhộn, sống động cho bức tranh của họa sĩ.

Cách sử dụng màu sắc trong tranh của ông là bài học quý giá cho đời sau học hỏi, trong tranh của ông những mảng mây không chỉ đơn thuần là mây trắng như các họa sĩ cùng thời bấy giờ hay thể hiện mà những đám mây hiện thị những màu sắc sắc sỡ khác

nhau, khác hoàn toàn màu trắng do hiện tượng khúc xạ ánh sáng, Hiroshige đã nhìn thấy điều đó và thể hiện muôn sắc màu của mây như những nhịp điệu cảm xúc của con người trước hiện tại. Trong tranh của ông, đám mây không chỉ có màu sắc trắng mà còn có màu xanh, đỏ, tím, vàng...

“Một trăm góc nhìn nổi tiếng về Edo, Ichigaya Hachimangu là bức tranh được Hiroshige khắc họa lại cảnh Đền Ichigaya Hachimangu được nhìn từ bên ngoài của lâu đài Edo với những du khách đang đi lại trong đền. Bên dưới là phần hồ nước màu xanh lam và thảm cỏ màu xanh được chuyển màu nhẹ nhàng, tinh tế gọi tả thực. Phía trên, cây cũng được Hiroshige dùng màu xanh rêu chuyển đậm nhạt để thể hiện. Đặc sắc nhất khi nhìn vào bức tranh vẫn là vẻ đẹp muôn màu của những đám mây, những đám mây được Hiroshige thể hiện theo chiều ngang, ở giữa tranh, đám mây màu trắng chuyển dần sang đỏ, vàng, tím tạo sự tinh tế, ảo diệu làm cho bức tranh trở nên lung lẫy hơn.

Với tác phẩm “Trăm cảnh nổi tiếng của Edo, Surugatafu bên dưới tranh thể hiện sự nhộn nhịp của các thương gia khi buôn bán, trao đổi hàng hóa. ở phía xa là núi Phú Sĩ, nền trời được chuyển từ màu xanh xuống trắng và chuyển nhẹ sang tông màu hồng tạo sự vui nhộn. Những đám mây được Hiroshige thể hiện lơ lửng bao trùm giữa tranh. Phía xa đám mây có màu xanh, bao xung quanh núi Phú Sĩ, lấp ló phía dưới là những ngọn cây, phía gần đám mây được chuyển dần sang sắc trắng rồi đến sắc vàng, sự chuyển động vui nhộn của màu sắc trong tranh của Hiroshige gợi cho ta cảm giác mọi vật đang hồi hả, nhộn nhịp và bức tranh trở nên sinh động như thước phim được quay thực tế từ tự nhiên ở những khoảnh khắc xuất thần.

Không chỉ dừng lại ở những đám mây màu sắc được bo viền cẩn thận, trong tranh Hiroshige còn có những bức tranh thể hiện bức tranh với những đám mây màu sắc được lu mờ, hòa vào không gian trong tranh huyền ảo. Trong tranh “Một trăm khung cảnh nổi tiếng của Edo, Watarigawara Kamado tại cầu sông Sumida lại thể hiện khung cảnh Imado được nhìn từ trên cao với màu sắc tinh tế được Hiroshige thể hiện một cách kỳ công, khéo léo. Phía gần là lò gốm Imado được thể hiện bằng màu ghi xám, chuyển sắc độ nhẹ nhàng với làn khói bốc lên từ lò gốm, Khói chạy thẳng lên phía trên bầu trời và chuyển nhẹ màu nhạt dần thể hiện sự tinh tế quan sát của tác giả. Từ một điểm nhìn, tác giả tài khéo thể hiện rõ khung cảnh dòng sông Sumida và bờ đối diện. Dòng sông màu xanh được nhấn đậm phía dưới những con thuyền và bờ sông tạo bóng đổ, đậm nhạt và chiều sâu cho tranh. Phía bên bờ sông cây cối xanh tươi, hoa anh đào đang nở rộ thể hiện rõ nét đẹp phong cảnh

mùa xuân, bầu trời màu xanh thăm thẳm chuyển trắng rồi chuyển dần sang đỏ với những đám mây xanh, vàng quyện hòa lẫn vào nền trời vui nhộn, rực rỡ như sự tượng trưng cho ánh sáng muôn màu của sắc xuân.

Hiroshige đôi khi đã đưa chất thơ, chất trữ tình vào trong tranh của mình một cách táo bạo, ông thường sử dụng màu xanh lam cho những bức tranh vẽ ven biển, vẽ sông, bầu trời một cách tinh tế. Trong tranh “Omi Hakkei Katata Rakugan của Hiroshige vẽ phong cảnh nhìn ra hồ Biwa, toàn bộ dòng sông và bờ sông được bao phủ một màu xanh tươi mát, những đám mây màu cam bao phủ những ngọn núi thật sống động, ấn tượng nhất là đám mây trên cùng của bức tranh, được chuyển đỏ cam sang trắng và tím với những mảng hình nhỏ màu vàng trông như vàng lá, bạc lá trên những đám mây như được gắn, dán vào trong tranh. Ở thời kỳ này thì chất liệu vàng thường không sử dụng trong tranh in khắc gỗ, nhưng Hiroshige đã dùng chất liệu vàng để “nhuộm” những đám mây trên bầu trời làm cho nó tỏa sáng lấp lánh.

Để có thể sử dụng màu sắc một cách tinh tế, sống động như vậy, Hiroshige rất có thể đã quan sát, nghiên cứu sự thay đổi màu sắc trong những đám mây thực tế, của những dòng sông, bầu trời... thường xuyên để từ đó có thể thực hiện những bản in tranh sống động không lẫn với vát kỳ phong cách của họa sĩ nào cùng thời ở Nhật Bản và trên thế giới.

2. Đường nét trong tranh khắc gỗ phong cảnh của Hiroshige

Trong tranh của Hiroshige ta thường bắt gặp những đường định hướng ngang, dọc khác nhau một cách lồi cuồn và có hồn. Ở thời kỳ Edo, tranh của các họa sĩ thường có nhiều các khoảng trắng và ít lốt tả được không gian, chiều sâu; Nhưng trong tranh của Hiroshige thì lại khác, ông học hỏi được yếu tố tả thực từ các họa sĩ phương Tây, sử dụng các đường nét định hướng để tạo không gian và lốt tả chất, nhìn những bức tranh của ông như những bức ảnh được chụp lại, bắt lại từng khoảnh khắc quý giá.

Nói đến mưa phải nói đến Hiroshige, trong suốt các chuyến đi thực tế, ông đã phản ánh hết những cảnh tượng thực tế vào trong tranh một cách khác biệt nhằm đặc biệt mô tả sự nhạy cảm, nhạy bén của người dân Nhật Bản với mưa, con người và cảnh sắc trong mưa dưới tuyết. Các nhà phê bình nghệ thuật đã cho rằng chưa từng có họa sĩ nào có thể vẽ một bức tranh tả cảnh mưa lung lẫy như Hiroshige ở mọi thời đại.

Trong tranh của ông hình ảnh của cây cầu được nhìn từ trên xuống dưới một cách vô cùng táo bạo cho ta cảm giác tăng tốc theo cường độ của trận mưa và có thể thấy lớp mưa dày ập xuống hồi hả, đó chính là sự

ARTS

nhỏ bắt từng khoảng khắc, cái hồn trong tranh của ông mà ta không bắt gặp trong tranh của các họa sĩ khác. Bờ đối diện của dòng sông được ông thể hiện mơ hồ, tạo sự mờ ảo do mưa gió, ông cất mặt nước sông Sumida ở trung tâm bức tranh thành hình tam giác bằng nét ngang của bờ đối diện và nét dọc chéo của cây cầu giúp ông tạo sự chuyển động cho bức tranh và thể hiện được lượng mưa trên sông Sumida rất lớn.

Những nét thẳng được Hiroshige dùng để thể hiện các trụ của cây cầu một cách chắc chắn, gọi cho người em liên tưởng đây là một cây cầu mới xây dựng, cơn mưa đến bất chợt còn được thể hiện bằng sự hồi hả của những du khách đang đi trên cây cầu, vội vã lấy ô ra để che mưa, vội vã đi về phía trước như để tránh cơn mưa ủa đến.

Chỉ bằng những nét thẳng đứng, tĩnh, song song nhau: Hiroshige đã thể hiện được bức tranh về mưa rất tuyệt vời như một thước phim thực tế, là một trong những tác phẩm kinh điển của ông nhờ sự tinh tế, mô tả chân thực về cơn mưa; Đây cũng chính là điều tạo nên phong cách riêng của ông.

Với các chất liệu khác thì việc thể hiện đường nét qua nét vẽ với những cây cọ còn với với tranh khắc gỗ thì đường nét thể hiện qua chính nét khắc của người nghệ sĩ với sự tỉ mỉ, tinh tế. Những tác phẩm của Hiroshige luôn được khắc tinh xảo với sự biến điệu diệu kỳ của nét khắc mau, thưa quyện hòa uyển chuyển, Hiroshige thường chia thành nhiều bản khắc khác nhau; Mỗi bản khắc thể hiện mảng hình khác nhau) nên tranh của ông luôn tinh tế và có chiều sâu.

Các nét thẳng, nét xiên, nét ngang hay nét cong lượn sóng được ông thể hiện, miêu tả những hiện tượng, sự vật khác nhau. Ví như để diễn tả sự chắc chắn của chân cầu tác giả đã sử dụng nét thẳng đứng, diễn tả mưa gió tác giả sử dụng những nét xiên, cong nghiêng, và trong nét cong cũng vậy, tác giả diễn tả những nét cong xoáy để diễn tả chân thực những hiện tượng tự nhiên. Như trong “Bản đồ địa danh sáu mươi tỉnh lẻ nổi tiếng, Xoáy nước Awa ở Naruto, Hiroshige đã sử dụng rất nhiều những nét cong tròn, xoáy để diễn tả vòng xoáy của sóng nước dữ dội, phía dưới tranh là những nét xoáy cuộn tròn tạo sự xoáy sâu của cơn sóng, những đường cong uốn lượn tạo sự gấp ghe của cơn sóng, phía trung tâm bức tranh ngọn sóng dâng cao, Hiroshige sử dụng những nét cong gấp khúc và những nét chấm điểm để tạo nên ngọn sóng bạc đầu dâng cao. Phía xa bức tranh ta thấy đường chân trời nằm ngang tranh, thấp hơn cơn sóng dữ dâng cao cuộn tròn càng làm cho cơn sóng thêm phần dữ dội hơn, như sự nổi dậy của mẹ thiên nhiên.

. Ở đất nước Nhật Bản, thường xuyên xảy ra thiên tai

động đất, sóng thần... có lẽ Hiroshige muốn thể hiện lại sự nổi dậy của thiên nhiên, có lúc thiên nhiên yên bình thơ mộng nhưng cũng có lúc thiên nhiên nổi dậy đầy sóng gió. Chính cách sử dụng nét trong tranh của ông đã giúp ta có thể cảm được những cảm xúc của thiên nhiên, con người một cách cực kỳ chân thực như nghe được từng tiếng động của gió, của sóng, của bước chân con người, của hơi thở con người, hơi thở thiên nhiên...

3. Biện pháp vận dụng tranh khắc gỗ của Hiroshige và dạy học mỹ thuật theo chủ đề

Hiroshige là họa sĩ bậc thầy về tranh in Nhật Bản, là nghệ sĩ tiêu biểu cuối thời kỳ Edo được biết đến rộng rãi khắp thế giới với các tác phẩm đã được nhiều người yêu thích, khơi nguồn cảm hứng cho Van Gogh, Monet học tập, tìm hiểu và ảnh hưởng nhiều bởi màu sắc và không gian trong tranh của Hiroshige. Không gian trong tranh của ông như bắt từng khoảnh khắc của thời tiết, của mùa,... với những đám mây đầy màu sắc bồng bềnh, những dòng sông, những ngọn sóng,... thực sự lôi cuốn, nó luôn là những đề tài nóng hổi cho tất cả các nhà nghiên cứu, tìm hiểu. Như chúng ta đã biết, sân khấu- hội trường nó là bộ mặt của một sự kiện, chính vì vậy việc chau chuốt cho một sân khấu- hội trường mang tính thẩm mỹ là vô cùng quan trọng. Và hôm nay chúng ta cùng ứng dụng không gian trong tranh của Hiroshige để thực hành sáng tạo mô hình sân khấu. Tạo nên những sản phẩm thật đẹp, mang tính ứng dụng cao vào thực tiễn với bài học Trang trí túi xách - Mỹ thuật 9. Cần xác định rõ mục tiêu: Học sinh nhận biết được vai trò quan trọng của các sản phẩm Mỹ thuật đối với đời sống con người. Học sinh có thể hiểu, ứng dụng màu sắc trong tranh của Utagawa Hiroshige vào trang trí những chiếc túi xách cho riêng mình.

Học sinh vận dụng các kiến thức Mỹ thuật vào các môn học khác và học tốt các môn học khác như: Vật lý, toán học, công nghệ, lịch sử, địa lý... vào để trang trí các sản phẩm Mỹ thuật ứng dụng.

Để tạo và hoàn thành sản phẩm “Trang trí túi xách” học sinh áp dụng kiến thức vào học các môn học khác:

Trong chế tạo: cắt, khâu vá, đính cúc,...

Sản phẩm tạo ra có thể sử dụng trong đời sống.

+ Môn toán:

Tính toán kích thước hình phù hợp, kỹ thuật vẽ hình trong môn toán học.

+ Môn Mỹ thuật:

Đảm bảo tính thẩm mỹ cho chiếc túi để có thể sử dụng trong đời sống.

Các nhóm tìm hiểu, nghiên cứu thực trạng túi vải Canvas có trên thị trường thông qua các cửa hàng

ARTS

trực tuyến, cửa hàng quanh khu vực phường Xuân Đình, tổng hợp tư liệu tìm hiểu và nghiên cứu bằng hình ảnh hoặc video làm tư liệu để thực hiện trang trí túi xách.

Các nhóm tìm hiểu về màu sắc trong tranh Hiroshige, siêu tâm một số tranh ảnh phong cảnh Nhật Bản. Tổng hợp tìm hiểu nghiên cứu bằng word và hình ảnh, từ đó làm tài liệu để ứng dụng màu sắc trong tranh của Hiroshige vào trang trí túi xách.

Để thực hiện tốt chủ đề này cần cho học sinh nghiên cứu các kiến thức liên quan: Từ các vật liệu chính như vải, giấy màu, nilong, giấy bìa... kết hợp với việc ứng dụng màu sắc trong tranh của Hiroshige để tạo nên những sản phẩm ứng dụng như: Túi xách, quạt giấy, hộp bút sử dụng được trong đời sống. Trong quá trình làm học sinh phải đo đạc, phải tưởng tượng, phải tạo không gian, chiều sâu, chính vì thế giúp cho học sinh hiểu hơn về kiến thức Toán học, công nghệ... giúp học sinh phát triển được kỹ năng tự học, tự sáng tạo và làm việc nhóm tốt.

Cho học sinh báo cáo kết quả và tổng kết, chốt lại các kiến thức nền đã học và tìm hiểu để ứng dụng. Giáo viên tổ chức cho học sinh hoạt động nhóm, thảo luận và tìm hiểu các kiến thức, kỹ năng liên quan đến quá trình lựa chọn và sáng tạo in trang trí sản phẩm bằng cách trả lời các câu hỏi trong phiếu học tập.

Kết luận

Từ những nghiên cứu nghệ thuật trong tranh khắc gỗ phong cảnh của họa sĩ Hiroshige và biện pháp vận dụng vào dạy học Mỹ thuật tại trường THCS Xuân Đình, cần xác định rõ ràng hướng triển khai cụ thể cho chủ đề dạy học nhằm khai thác ưu điểm của màu sắc, đường nét, bố cục trong tranh khắc gỗ phong cảnh của Hiroshige vào thực tiễn, đặc biệt tổ chức hoạt động “Trải nghiệm mỹ thuật sáng tạo thời trang theo phong cách Hiroshige từ những vật liệu hữu ích” có thể coi là một trong những điểm mới góp phần vào đổi mới phương pháp dạy học mỹ thuật ở trường THCS Xuân Đình trong giai đoạn hiện nay.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Adele Schlombs (2016), “Hiroshige, dòng nghệ thuật 2.0”, Nxb Taschen, Đức
2. Anaconda (2014), “Postkar ten buch Utagawa Hiroshige”, Nxb Anaconda Verlag, Đức.
3. Tuấn Nguyễn Bình, Võ Quốc Thạch, Nguyễn Thị Ngọc Bích (2007), “Giáo trình Mỹ thuật và Phương pháp dạy học Mỹ thuật”, Nxb Giáo dục.
4. Bộ GD&ĐT, “Giáo dục học đại cương”, Nxb Giáo dục, Hà Nội.
5. Bộ GD&ĐT (2007), “Chương trình giáo dục phổ thông”, Nxb Giáo dục, Hà Nội.
6. Bộ GD&ĐT (2017), “Chương trình tổng thể- Chương trình giáo dục Phổ Thông”, Bộ Giáo dục và Đào tạo, Hà Nội.
7. Bộ GD&ĐT và dự án Việt- Bỉ (2010), “Dạy và học tích cực- Một số phương pháp và kỹ thuật dạy học”, Nxb Đại học Sư phạm, Hà Nội.
8. Cristina Benrna, Eric Thomsen (2020), “Hiroshige-53 trạm nghỉ của Tukaïdo”, Nxb Missy Clan, Anh.
9. Ngô Bá Công (2009), “Giáo trình mỹ thuật cơ bản”, Nxb Đại học Sư phạm, Hà Nội.
10. Nguyễn Đình Chinh (Chủ biên) (2009), “Thực hành về giáo dục học”, Nxb Giáo dục, Hà Nội.
11. Phạm Thị Chinh (2008), “Lịch sử Mỹ thuật Việt Nam”, Nxb Đại học Sư phạm, Hà Nội.
12. Phạm Thị Chinh (2010), “Giáo trình Mỹ thuật. T.1- Những vấn đề chung về nghệ thuật tạo hình”, Nxb Đại học Sư phạm, Hà Nội.
13. Phạm Thị Chinh (2012), “Lịch sử mỹ thuật Thế giới”, Nxb Đại học Sư phạm, Hà Nội.
14. Hồ Ngọc Đại (2010), “Tâm lý giáo dục”, Nxb Giáo dục Việt Nam, Hà Nội.
15. Lê Thanh Đức (2000), “Hội họa truyền thống Nhật Bản”, Nxb Giáo dục, Hà Nội.
16. Gian Carlo Calza (2019), “Hiroshige- Bạc thầy của thiên nhiên”, Nxb Skira, Nhật Bản